

In the fiction genre a term, characterized by brevity, simplicity, and emotional neutrality and it loses its specific features, acquiring additional, if not other meanings - it serves imaginative element of language. In the new context, the emotional style of a term may develop emotional and expressive nuances and connotations.

In the language of fiction, a term has come out from the latest achievements of mankind in physics, astronomy, chemistry and more. This leads to constant use in the lyrics significant number of terms. In the literary works, the terms are given as an overview of the facts public, industrial, scientific and other activities described by the writer. These terms are not the result of logical arguments that follow each other. They act only as the characteristics of the phenomenon and provide a means to create the necessary color.

Key words: special language, term, terminology, literature, common words.

ДК 159

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА СТУДЕНТІВ

ВАРГА В.С., ПЕНЗЕНИК Н.А.
Мукачівський державний університет

Статтю присвячено теоретичному аналізу досліджень суті феномена агресії та агресивної поведінки молоді. Представлено аналіз теорій деяких вітчизняних та зарубіжних науковців щодо агресивної поведінки молоді. Здійснено теоретичний аналіз таких понять як агресія та агресивна поведінка. Аналізовано шляхи до розуміння сутності природи агресії. Розглянуто соціально-психологічні фактори агресивної поведінки сучасної молоді, їх роль та дія в залежності від певних демографічних та особистісних характеристик людини, а також рівні агресивності різних груп молоді. У статті охарактеризовано основні структурні компоненти досліджуваного поняття, подано їх узагальнену характеристику. Теоретично обґрунтовано відмінність між феноменами агресії та агресивності. Розглянуто дослідження багатьох вчених щодо формування агресивності в різних вікових групах та залежність цього явища від різних зовнішніх та внутрішніх чинників що впливають на особистість. Зазначено, що зростання агресії в сучасному молодіжному поколінні зумовлено, головним чином, поширенням ситуативних проявів агресії серед неагресивних особистостей, які становлять більшість молоді.

Зазначено, що змістовий і структурний аспекти проблеми, яку ми розглядаємо, вивчало багато вчених. Усі вони однотайні в тому, що агресивність притаманна всім особистостям, а агресія такої поведінки в певній віковій групі, як молодь, має певні особливості, зокрема імпульсивність та неадекватність прояву, перевагу групових форм агресії над індивідуальними тощо. У статті виділено основні фактори, що можуть впливати на формування і реалізацію агресивної поведінки особистості.

Перспективою дослідження вбачаємо в експериментальному вивченні агресії та агресивної поведінки, а також розробленні шляхів її попередження. Вивчення феномену агресивної поведінки є одним з ключових напрямків розуміння природи людини, закономірностей її взаємодії з іншими людьми, пояснення ряду соціальних та культурних явищ.

Ключові слова: агресія, агресивна поведінка, молодь, студенти, дослідження агресивної поведінки.

Постановка проблеми. Проблема агресії, агресивності та агресивної поведінки існує скрізь віки, а їх дослідженням займалися по всьому світу мислителі різних епох: філософії, релігії, літератури, біології, психології та інші. З плином часу погляди на цей феномен не одноразово змінювались, однак в ХХ столітті проблема стала предметом систематичних наукових досліджень розвиток яких проходив в рамках різних наукових напрямків, зокрема філософському, соціологічному, психологічному, політологічному, економічному, антропологічному. Не зважаючи на це, навіть на сьогоднішній день, не існує однозначної теоретичної думки про походження та розвиток агресії та її прояві, а теоретична база містить низку підходів, концепцій і теорій, які намагаються пояснити це явище.

З плином часу актуальність дослідження агресивної поведінки молоді набирає все більшу гостру соціально-психологічну направленість і привертає увагу юристів, соціологів, філософів, психологів, які здебільшого розглядають способи її вирішення в контексті практики та попередження агресивних проявів і зниження рівня агресивності особливо в підлітковому та юнацькому віці. Теперішні реалії змушують педагогів та психологів по-новому подивитися на проблему агресії в суспільстві, адже зараз така поведінка практично

становить норму, а не виняток. Сучасна молодь через стрімку зміну соціально-економічних умов і політичної напруги все більше піддається посиленню проявів агресії з їх власної сторони. Особливості агресивної поведінки такі, що торкаючись емоційної сфери особистості, вони сприяють поглибленню когнітивного дисонансу, формуванню стресового та депресивного станів. Підвищений рівень агресії у студентів є насторожуючим чинником, так як негативно впливає на всі сфери життєдіяльності особистості, а саме на навчальну діяльність, взаємовідносини з батьками, друзями, однолітками, індивідуальний розвиток та успішність майбутньої особистісної та професійної діяльності.

Об'єкти та методи дослідження. Проблема агресивності досліджується в психології за різними напрямками. Агресія та агресивність розглядаються з позицій психодинамічного, глибинно-психологічного (О.В.Глузман, Н.Ф.Каліна, А.Е.Мелоян, Л.Т.Туз, Т.С.Яценко, А.Адлер, З.Фрейд, Е.Фромм, К.Хорні, К.Г.Юнг та ін.) та біхевіористичного (А.Бандура, Дж.Доллард, Н.Міллер та ін.) підходів; у контексті їх адаптивного-дезадаптивного значення - як чинник, що деструктивно впливає на поведінку особистості (О.Б.Бовть, В.М.Крайнюк, М.Д.Левітов, Т.Г.Румянцева, О.О.Смирнова, С.П.Третьяков, А.Бандура, Р.Берон, Д.Майєрс, Д.Річардсон, Х.Хекхаузен та ін.) і конструктивно (Г.А.Гайдукевич, О.Ю.Дроздов, О.В.Змановська, С.Л.Кравчук, Н.І.Пов'якель, А.О.Реан, Л.М.Собчик, С.Л.Соловйова, Р.Аммон, Е.Фромм); у контексті індивідуально-типологічних особливостей особистості, зокрема емоційності (І.В.Бринза, І.А.Василенко, І.Г.Кошлань, О.В.Кузнєцова, А.Є.Ольшаннікова, І.В.Пацявічюс, І.В.Переверзева, О.П.Саннікова), в процесі розвитку особистості (Н.В.Алікіна, Н.О.Дубінко, Л.М.Семенюк, І.О.Фурманов, К.Бютнер та ін.), як один із чинників протиправної поведінки (Ю.М.Антонян, І.Б.Бойко, І.В.Горшков, О.Ю.Дишлевой, С.М.Єнікополов, І.А.Кудрявцев, Т.М.Курбатова, О.М.Морозов та ін.); у межах проблеми емоційної регуляції поведінки (В.К.Віллонас, С.О.Колот, Г.С.Костюк, О.М.Леонтєв, Е.Л.Носенко, О.Я.Чебикін).

Проте слід зазначити, що при достатній вивченості агресивної поведінки в психології обмаль праць, спрямованих на дослідження агресивності як стійкої властивості особистості, тобто схильності до агресивних дій (Г.А.Гайдукевич, О.Ю.Дроздов, Л.Д.Деміна, Н.І.Пов'якель, Л.М.Собчик, С.Л.Соловйова та ін.). Незначно представлена й інформація про структурні компоненти агресивності, її індивідуально-психологічну специфіку і своєрідність проявів. Визначення ж причин агресії та способів її подолання ще потребує ґрунтовних наукових досліджень.

Мета статті (Постановка завдання) – розглянути теоретичні підходи щодо розуміння агресивної поведінки студентів як соціально-психологічного феномена.

Результати та їх обговорення. Україна зайняла 5 місце в Європі за рівнем насилля серед молоді. Про це сказано у звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я. Сумне лідерство належить російській молоді, а найменше від бійок і різанини страждає німецьке молоде покоління. За даними звіту, від насильства в Європі вмирає щодня 40 молодих людей у віці від 10 до 29 років, або 15 000 на рік. При цьому 4 з 10 смертей – убивства за допомогою ножа. У звіті організації, оприлюдненому нещодавно, пояснюється, що дослідники аналізували кількість смертей молодих людей від насильства однолітків. Результати психологічних досліджень свідчать про те, що в учнів гімназій, технікумів та студентів вузів за останні 3-4 роки агресивність збільшилась в середньому в 1,5 разів. Така поведінка молоді сприяє погіршенню криміногенної ситуації в суспільстві.

У сучасній психологічній науці відсутнє єдине тлумачення феномену агресії. Більшість дослідників визначають агресію, як поведінку, що націлена на заподіяння шкоди будь-кому (Е. Аронсон, Л. Берковіц, Д. Майєрс та ін.).

Виділяються такі фактори агресивної поведінки молоді: виховання в інститутах соціалізації (система освіти, армія), вплив групи однолітків та молодіжних

культури, засобів масової комунікації, комп'ютерних ігрових технологій, «соціальних операторів» (соціально-економічні чинники, які є перепонами в досягненні людиною певних життєвих цілей) та конкретні соціальні ситуації у вигляді різних міжособистісних конфліктів та провокацій (Н. Алікіна, Ю. Антонян, Е. Аронсон, А. Бандура, І. Башкатов, Берен, Л. Берковітц, Т. Курбатова, Д. Майерс, Р. Мертон, С. Мілгрем, Д. Річардсон, Семенюк, Р. Уолтерс, І. Фурманов та ін.).

Як говорять дослідники, перераховані вище, специфіка агресивної поведінки молоді змінюється рядом вікових особливостей підліткового та юнацького віків. І це є чи не головний фактор насилля, яке, як виявляється, на даному етапі набуло небачених розмірів.

Людина психологічно культурна лише в тій мірі, в якій він опиняється в стані контролювати в собі стихійне початок. Якщо механізми контролю ослаблені, то людина схильна до прояву зл�кїсної агресії (Е. Фромм), синонімами якої можна вважати агресивність і жорстокість. Така агресія не є біологічно адаптивною і вона не покликана задовольнити вітальні інтереси людини. Без об'єктивації сфери вітальних інтересів людини фізичне розмежування доброякісної і зл�кїсної агресії неможливо.

Дати визначення агресії надзвичайно важко, тому що в широкому побуті цей термін використовується в дуже відмінних один від одного значеннях. Щоб поліпшити розуміння цього поняття, потрібно пробратися крізь термінологічне болото і відокремити повсякденне розуміння агресії, яке вказує на напористість людини, від розуміння, пов'язаного з агресивністю поведінки. Іншими словами, слід провести різницю між поведінкою, що наносить шкоду іншим людям, і нешкідливою поведінкою. Виходячи з цього, багато дослідників схильні оцінювати агресію як поведінку, націлене на те, щоб заподіяти шкоду або завдати її іншій людині (тварині). Е. Фромм визначає агресію більш широко – як нанесення шкоди людині чи тварині, але і будь-якому предмету. Збиток людині можна нанести, завдавши шкоду будь-якому неживому об'єкту, від стану якого залежить фізичне або психічне благополуччя людини. Останнім часом психологи підкреслюють різницю між поняттями «агресія» і «агресивність». Агресивність – це властивість особистості, що виражається в готовності до агресії, а також у схильності сприймати й інтерпретувати поведінку іншого як вороже. У цьому плані можна говорити про потенційно агресивну сприйнятті і потенційно агресивної інтерпретації як про стійкі для деяких людей особливості світосприйняття і світорозуміння. Деякі передумови виникнення і розвитку агресії зосереджені в особливостях особистості і риси характеру, а також в умовах.

Агресії людина навчається, тобто можна говорити про процес соціалізації агресії як про набуття засвоєння навичок агресивної поведінки та розвитку агресивної готовності особистості. На користь цієї концепції говорить те, що дитина, як правило, не вибирає агресивну поведінку усвідомлено, а віддає їй перевагу, не маючи навичок конструктивного вирішення проблем. Агресію розглядають як соціальну поведінку, що включає навички і потребу в агресивності. Щоб зробити агресивну дію, людина повинна багато знати: наприклад, які слова і дії викликають страждання, які прийоми будуть болїсними і т.п. Ці знання не даються при народженні, люди повинні навчитися вести себе агресивно. Агресія приносить реальні наслідки. Наприклад, діти, з успіхом тиснете інших дітей з ігор, можуть постійно отримувати від них всього, чого хочуть – іграшок і привілеїв. Басьо вважає, що агресія щедро розповсюджується і у дорослих. Кращий спосіб підкріплення агресивної поведінки – це заохочення. Підкріплення похвалою, матеріальною винагородою, речами, більш високим статусом чи просто більш прийнятним ставленням з боку інших людей вкрай ефективні. Засвоєння агресивних реакцій на своєму досвіді відіграє важливу роль, але найбільш впливовим через спостереження надає навіть більший вплив. Головне джерело живих навичок агресивної величчя для більшості дітей є сім'я. Численні дослідження показали, що

... способів масової комунікації, комп'ютерних ігрових технологій, «соціальних...
... соціально-економічні чинники, які є перепонами в досягненні людиною...
... цільових цілей) та конкретні соціальні ситуації у вигляді різних міжособистісних...
... провокацій (Н. Алікіна, Ю. Антонян, Е. Аронсон, А. Бандура, І. Башкатов,
... Берковіц, Т. Курбатова, Д. Майерс, Р. Мертон, С. Мілгрем, Д. Річардсон,
... Фелтерс, І. Фурманов та ін.).

... вчать дослідники, перераховані вище, специфіка агресивної поведінки молоді...
... поряд вікових особливостей підліткового та юнацького віків. І це є чи не...
... насилля, яке, як виявляється, на даному етапі набуло небачених розмірів.

... психологічно культурна лише в тій мірі, в якій він опиняється в стані...
... собі стихійне початок. Якщо механізми контролю ослаблені, то людина...
... прояву зл�якісної агресії (Е. Фромм), синонімами якої можна вважати...
... жорстокість. Така агресія не є біологічно адаптивною і вона не покликана...
... інтереси людини. Без об'єктивації сфери вітальних інтересів людини...
... вживання доброякісної і зл�якісної агресії неможливо.

... значення агресії надзвичайно важко, тому що в широкому побуті цей термін...
... в дуже відмінних один від одного значеннях. Щоб поліпшити розуміння...
... пробратися крізь термінологічне болото і відокремити повсякденне...
... агресії, яке вказує на напористість людини, від розуміння, пов'язаного з...
... поведінки. Іншими словами, слід провести різницю між поведінкою, що...
... іншим людям, і нешкідливою поведінкою. Виходячи з цього, багато...
... оцінювати агресію як поведінку, націлене на те, щоб заподіяти шкоду або...
... тварині). Е. Фромм визначає агресію більш широко – як нанесення шкоди...
... чи тварині, але і будь-якому предмету. Збиток людині можна нанести,...
... будь-якому неживому об'єкту, від стану якого залежить фізичне або...
... благополуччя людини. Останнім часом психологи підкреслюють...
... поняття «агресія» і «агресивність». Агресивність – це властивість...
... виражається в готовності до агресії, а також у схильності сприймати й...
... поведінку іншого як вороже. У цьому плані можна говорити про потенційно...
... сприйнятті і потенційно агресивної інтерпретації як про стійкі для деяких...
... світосприйняття і світорозуміння. Деякі передумови виникнення і...
... зосереджені в особливостях особистості і риси характеру, а також

... людина навчається, тобто можна говорити про процес соціалізації агресії як...
... навчання навичок агресивної поведінки та розвитку агресивної готовності...
... користь цієї концепції говорить те, що дитина, як правило, не вибирає...
... ділено, а віддає їй перевагу, не маючи навичок конструктивного вирішення...
... Агресію розглядають як соціальну поведінку, що включає навички і потребує...
... зробити агресивну дію, людина повинна багато знати: наприклад, які слова і...
... страждання, які прийоми будуть болісними і т.п. Ці знання не даються при...
... люди повинні навчитися вести себе агресивно. Агресія приносить реальні...
... Наприклад, діти, з успіхом тиснете інших дітей з ігор, можуть постійно...
... всього, чого хочуть – іграшок і привілеїв. Басьо вважає, що агресія щедро...
... і у дорослих. Кращий спосіб підкріплення агресивної поведінки – це...
... чення. Підкріплення похвалою, матеріальною винагородою, речами, більш...
... чи просто більш прийнятним ставленням з боку інших людей вкрай...
... вживання агресивних реакцій на своєму досвіді відіграє важливу роль, але...
... спостереження надає навіть більший вплив. Головне джерело живих...
... агресивної веління для більшості дітей є сім'я. Численні дослідження показали, що

для сімей, з яких виходять агресивні діти, характерні особливі взаємини між членами сім'ї. Подібні тенденції психологами описані як «цикл насильства», Діти схильні відтворювати ті види взаємовідносин, які формують тактику вирішення конфліктів у батьків. Коли діти виростають і вступають в шлюб, вони використовують відрепетирувані способи вирішення конфліктів і, замикаючи цикл, передають їх своїм дітям, через створення характерного стилю дисципліни. Схожі тенденції спостерігаються і всередині самої особистості (принцип спіралі).

А.А. Реан у відносно недавніх дослідженнях виявив високий рівень агресії в групі зовнішніх цілком благополучних старшокласників. 53% учасників експерименту дали високі показники за параметром спонтанна агресія, а достовірно низькі – лише 9%. Спонтанна агресія – це підсвідома радість, яку відчуває особистість, спостерігаючи труднощі в інших. Такій людині приносить задоволення демонструвати оточуючим їх помилки. Це спонтанно виникає, невмотивоване бажання зіпсувати комусь настрій, розлютити дошкулити, поставити у глухий кут своїм запитанням або відповіддю. За параметрами реактивної агресії високі показники мали трохи менше половини піддослідних, а низькі тільки 4%. *Реактивна агресія* виявляється в недовірливості до людей; образ вони просто так, як правило, не прощають і довго їх пам'ятають. Очевидна конфліктність особистості, агресивність у відстоювання своїх інтересів, високий показник дратівливості як емоційної нестійкості, швидка втрата самовладання, неадекватно різку реакцію викликають навіть дрібниці. Підтвердженням цього підходу є отримані дані про прямий зв'язок таких особистісних якостей, як «сором'язливість» і «спонтанна агресивність». Не можна назвати ці дані відрадними. суспільство, хворе агресією і нетерпимістю, заражає і своє молоде покоління. Небезпека полягає в тому, що у нового покоління хвороба може стати вродженою та масовою. перетворитися з соціальної патології в соціальну норму.

Агресивна поведінка досить звичайне явище для дитячого і підліткового віку. Більш того, в процесі соціалізації особистості агресивна поведінка виконує ряд важливих функцій. У нормі вона звільняє від страху, допомагає відстоювати свої інтереси, захищає від зовнішньої загрози, сприяє адаптації. У зв'язку з цим можна говорити про два види агресії: доброякісно-адаптивної та деструктивно-дезадаптивної.

У молодих людей прояви агресивної поведінки більш різноманітні, оскільки визначаються переважно їх індивідуальними особливостями. Як індивідуально-особистісних характеристик, що потенціюють агресивна поведінка, зазвичай розглядають такі риси, як побоювання громадського несхвалення, дратівливість, підозрілість, забобони (наприклад, національні), а також схильність відчувати почуття сорому замість провини.

Іншою особливістю, що впливає на агресивну поведінку особистості, є її здатність переносити фрустрацію. Як відомо, під фрустрацією розуміють стан, викликаний перешкодою на шляху задоволення потреби або досягнення мети. Деякі автори розглядають фрустрацію як одну з провідних причин агресивної поведінки. У цілому фрустрація – дуже поширене явище, і люди істотно розрізняються за здатністю справлятися з нею. Якщо ж агресивна поведінка успішно сприяє усуненню фрустрації, то воно з великою ймовірністю посилюється відповідно до законів навчання. До того ж проблеми можуть виникати в тому випадку, якщо людина має підвищену чутливість до фрустрації, а також, якщо у нього не вироблені соціально прийнятні способи подолання фрустрації.

Якщо оцінювати вплив іншого – статевого (гендерного) чинника, – то чоловіки (хлопці) демонструють більш високі рівні прямий і фізичної агресії, а жінки (дівчата) – непрямой і вербальної. У цілому чоловічої статі приписується більша схильність до фізичного насильства, в той час як жінки частіше й успішніше вдаються до її психологічному варіанту.

При всій важливості вікового, тендерного та індивідуального факторів, провідне значення у формуванні агресивної поведінки, на думку більшості дослідників, мають соціальні умови розвитку особистості.

Одним з найбільш дискутованих питань можна вважати вплив засобів масової інформації на агресивну поведінку особистості. Прихильники негативного впливу ЗМІ виходять з того факту, що люди вчать вести себе агресивно, перш за все спостерігаючи за чужою агресією. М. Хьюсманн з групою дослідників відстежували кореляцію між переглядом телепередач і агресивністю протягом 20 років. Вони виявили, що тяжкість скоєних злочинів у віці 30 років відповідає перевагам у телепередачах у віці 8 років. Механізм формування агресивної поведінки за допомогою телебачення може виглядати таким чином: надмірне захоплення телепередачами – агресивні фантазії – отождолення себе з персонажем – засвоєння агресивної способу вирішення проблем та впливу на 4 людей – повторення агресивних дій – використання агресії для вирішення проблем у міжособистісних стосунках – підкріплення – агресивні звички – нерозвинені соціальні й навчальні вміння – депривація – надмірний перегляд телепередач і т. д.

Також цікаве дослідження було проведено кандидатом психологічних наук М. Дроздовим, у якому йдеться про соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді. Усім піддослідним пропонувались авторська анкета на виявлення соціально-психологічних факторів агресії, проективна методика «Тест Руки» Вагнера (на виявлення рівня агресивності) та опитувальник Голланда (на виявлення типу особистості – екстравертного, інтелектуального, соціального, конвенціонального, підприємницького та інтровертного). Дослідження проводилось анонімно.

Аналіз результатів дослідження за «Тестом руки» дав змогу виявити цікаві закономірності. Так, практично в усіх групах загальної вибірки була досить незначна частина респондентів з високими рівнями агресивності. Якщо виходити з одної з існуючих норм «Тесту руки» (висока агресивність при досягненні значення +1), то в делінквентній групі «А» частота високоагресивних піддослідних становив приблизно 10%, а в контрольній «В» – приблизно 1% (в загальній вибірці в цілому – більше 2%). Якщо спиратися на іншу норму «Тесту руки» (висока агресивність при перевищенні значення +1), то показники будуть, відповідно, 3% (група «А»), менше 1% (група «В») і 1% (загальна вибірка).

Співставлення отриманих коефіцієнтів агресивності піддослідних з різних груп загальної вибірки показало, що всі вони розташовані в діапазоні відносної норми (низькі та середні рівні агресивності). При цьому, однак, існують певні відмінності між показниками в різних соціальних групах молоді. Порівняння результатів окремих груп методом t-критерію Стьюдента показало наявність достовірної різниці між такими групами, як учні ПТУ та студенти, а також між військовослужбовцями та засудженими, з одного боку, та всіма іншими групами молоді, з іншого.

У цілому отримані результати дозволяють дійти наступних висновків. По-перше, кількість агресивних особистостей у сучасній молодіжній спільноті не виходить за межі кількох відсотків. Це дозволяє шукати джерело поширення насильства серед молоді не стільки в агресивних (оскільки їх кількість відносно невелика), а саме в неагресивних особистостях. Таким чином, можна вести мову про дуже цікавий соціальний феномен, коли в суспільстві спостерігається зростання проявів насильства (тобто частоти агресивних вчинків) серед молоді, при тому, що кількість підлітків та юнаків з підвищеною агресивністю є відносно невеликою. З вищесказаного можна зробити висновок, що агресивна поведінка молоді обумовлена, в більшості випадків, зовнішніми ситуативними факторами, в процесі дії яких, вірогідно, ослаблюються фактори, що стримують цю агресію.

Подібні дослідження були проведені і за кордоном, наприклад дослідження професора Майєрса, і у вітчизняній психології – Н. Грішина, С. Єнікоплов, С. Кудрявцев. І всі вони

сходились до одного – конкретна ситуація відіграє у житті кожної молодої людини вагомую роль, в тому числі і до агресивної поведінки та насильства.

Результати дослідження академіка Г. Курбатова дали змогу визначити декілька типів соціальних ситуацій, які в найбільшій мірі провокують агресивну поведінку піддослідних. До них належать: ситуація антипатії до певної людини, ситуація навмисної вербальної агресії іншої людини, ситуація навмисної фізичної агресії іншої людини. Не менш провокуючими агресію виявились ситуація знаходження у нетверезому стані та ситуація ненавмисної вербальної образи або поштовху. Таким чином, отримані результати підтверджують точку зору ряду дослідників (Р. Берон, Д. Ричардсон, Т. Фергюсон), що люди реагують агресією, переважно, на навмисну агресію інших людей, і рідко реагують агресивно на випадкові ненавмисні дії інших, які завдали шкоди.

Отримані результати дозволили зробити висновок про наявність певних загальних тенденцій у реакціях підлітків та юнаків у деяких соціальних ситуаціях. Так, в ситуації контакту з людиною, до якої суб'єкт відчуває антипатію, у більшості випадків виникає поведінка за типом фізично-пасивної-непрямої агресії. Такий же тип поведінки разом з вербальною-активною-прямою агресією часто провокується ситуацією контакту підлітка (юнака) з людиною, яка чимось йому заважає, або коли молода людина знаходиться в поганому настрої. На навмисну вербальну образу більшість молодих людей реагують такою ж вербальною агресією, а в ситуації навмисної фізичної агресії реакція може бути вербальною-активною-прямою або фізичною-пасивною-прямою. Знаходження в групі підвищує вірогідність прояву вербально-активно-непрямої агресії. У ситуації, коли агресія молодої людини була викликана наказом більш старшої (авторитетної) особи, в основному, проявлявся фізичний-пасивний-непрямий тип агресії.

Справжня сутність агресії, за Лоренцом, полягає у внутрішньовидовій конкуренції за оволодіння природними ресурсами, що є вкрай потрібними для виживання. Тварини з високим рівнем агресивності, до яких належать, як правило, статевозрілі, тобто найбільш розвинуті у фізичному та психічному розумінні, мають перевагу в задоволенні своїх основних потреб, передусім харчового та статевого інстинктів. Внаслідок цього в них є більше шансів, порівняно з іншими тваринами, на самозбереження й відтворення.

Висновки. Агресія присутня у найрізноманітніших формах людського існування. У звичайному житті агресивність особистостей розряджається через масу незначних конфліктів з багатьма людьми. Кожен може навчитись керувати своєю агресивністю, але повністю усунути її неможливо, адже це один з найсильніших інстинктів людини. Розгляд проблеми агресивної поведінки турбував науковців протягом довгого часу, а навіть попри те, що вже проведено багато досліджень, однозначної думки чому виникає агресивна поведінка серед молоді немає.

У ході теоретичного аналізу наукових джерел, ми дійшли до висновку, що агресія, в якій би формі вона не виявлялася, являє собою поведінку, направлену на спричинення шкоди або збитку іншій живій істоті, що має усі підстави уникати подібного із собою звернення. Дане комплексне визначення містить у собі наступні приватні положення: 1) агресія обов'язково має на увазі навмисне, цілеспрямоване заподіяння шкоди жертві; 2) як агресії може розглядатися тільки така поведінка, що має на увазі заподіяння шкоди або шкоди живим організмам, 3) жертви повинні мати мотивацію уникнення подібного з собою звернення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Басс А. Психология агрессии / А. Басс. // Вопросы психологии. – 1967. – № 3. – С.27-28; С.60-67.
2. Берковиц Л. Агрессия. Причины, последствия и контроль. / Л. Берковиц. – СПб., 2001.
3. Бороноев П.Г. Проявления девиантного поведения в среде студенческой молодежи в современных условиях (на материалах Республики Бурятия): дис. ... канд. социол. наук. / П.Г. Бороноев. – Улан-Удэ, 2007. – 145 с.

4. Адлер А. Очерки по индивидуальной психологии. / А. Адлер. – М. : Когито- Центр, 2002. – 219 с.
5. Бандура А. Теория социального научения. / А. Бандура. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.
6. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 1997. – 336 с.
7. Дзалиев М.И. Современный терроризм : социально-политический облик противника / М.И. Дзалиев, Э.С. Гусев, М.И. Киреев / МВД РФ. Академия Управления; под общ. ред. В. В. Гордиенко. – М. : Academia, 2007. – 219 с.
8. Качанова Ю.В. Агресивність та агресія як соціологічні категорії [Електронний документ]. / Ю.В. Качанова. За адресою доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2010/146-133-10.pdf>.
9. Крейхи Б. Социальная психология агрессии / Б. Крейхи. – СПб. : Питер, 2003. – 336 с.
10. Лоренц К. Агрессия (так называемое «зло») : Пер. с нем. / К. Лоренц. – М. : Издательская группа «Лань»; «Универс», 1994. – 272 с.
11. Немироевский Д.Э. Мотивы противоправных действий молодежи / Д.Э. Немироевский. // Социологические исследования. – 1992. – № 3.

АННОТАЦИЯ

Агрессивное поведение студентов

Статья посвящена теоретическому анализу исследований сути феномена агрессии и агрессивного поведения студентов. Представлен анализ теорий некоторых отечественных и зарубежных ученых об агрессивном поведении молодежи. Осуществлен теоретический анализ таких понятий как агрессия и агрессивное поведение. Проанализированы различные подходы к пониманию сущности природы агрессии. Рассмотрены социально-психологические факторы агрессивного поведения современной молодежи, их роль и действие в зависимости от определенных демографических и личностных характеристик человека, а также уровни агрессивности различных групп молодежи. В статье охарактеризованы основные структурные компоненты исследуемого понятия, представлено их обобщенную характеристику. Теоретически обосновано различие между феноменами агрессии и агрессивности. Рассмотрены исследования многих ученых по формированию агрессивности в различных возрастных группах и зависимость этого явления от различных внешних и внутренних факторов, влияющих на личность. Отмечено, что рост агрессии в современной среде обусловлена, главным образом, распространением ситуативных проявлений агрессии среди агрессивных личностей, которые составляют большинство молодежи.

Отмечено, что содержательные и структурные аспекты проблем, которые мы рассматриваем, изучало большинство ученых. Все они единодушны в том, что агрессивность присуща всем личностям, а агрессия такой социально-возрастной группы, как молодежь, имеет определенные особенности, в частности импульсивность и спонтанность проявления, предпочтение групповых форм агрессии над индивидуальными и тому подобное. В статье выделены основные факторы, которые могут повлиять на формирование и реализацию агрессивного поведения личности.

Перспективу исследования видим в экспериментальном изучении агрессии и агрессивного поведения, а также разработке путей ее предупреждения. Изучение феномена агрессивного поведения является одним из важных направлений понимания природы человека, закономерностей ее взаимодействия с другими людьми, выявления ряда социальных и исторических явлений.

Ключевые слова: агрессия, агрессивное поведение, молодежь, студенты, исследования агрессивного поведения.

SUMMARY

AGGRESSIVE BEHAVIOUR OF STUDENTS

The article is devoted to theoretical analysis of the investigations concerning the essence of phenomenon of aggression and violent behaviour. The analysis of the theories of some domestic and foreign scholars on aggressive behaviour of young people has been presented in the article. The theoretical analysis of concepts aggression and aggressive behaviour has been performed. Different approaches to the understanding of the essence of the phenomenon have been analyzed.

The socio-psychological factors of aggressive behaviour of today's youth, their role and action depending on demographic and personal characteristics of personality, as well as the levels of aggressiveness of different groups of young people have been viewed. The main structural components of the concept under the study has been described, and their generalized description have been given in the article.

The difference between the phenomena aggression and aggressiveness have been theoretically substantiated. The scientific investigations concerning the formation of aggressiveness in different age groups have been viewed as dependence of this phenomenon on various external and internal factors affecting the personality. It has been noted that the increase aggression in present-day youth' environment is primarily due to the situational spread of

aggression among non-aggressive personalities compiling the majority of young people. The contentual and structural aspects of the issue, under the investigation, have been studied by many scientists.

They are unanimous that the aggression is inherent to all individuals, but aggression of the social age group as youth, has certain peculiar features, including impulsivity and inadequacy of manifestation, preference of group aggression forms over individual, etc. The main factors that could affect the formation and implementation of the individual's aggressive behaviour have been pointed out in the article.

The perspectives of further investigation we see in the experimental study of aggression and aggressive behaviour as well as development of ways of prevention. The studying of the phenomenon of aggressive behaviour is one of the key directions of human nature understanding, regularities of its interaction with other people, explaining a number of social and historical phenomena.

Key words: aggression, aggressive behaviour, youth, students, investigation of aggressive behaviour.

УДК 378.147

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Г. В. ТОВКАНЕЦЬ, А. М. ЧЕКЕТА
Мукачівський державний університет

Актуальність статті обумовлена необхідністю формування творчої особистості майбутнього вчителя, орієнтованої на вирішення практичних проблем прогнозування, проектування і організації процесу навчання. Завдання виховання креативного фахівця, системо розвиваючих здібностей людини дозволяє поставити питання про розвиток творчого потенціалу, що є предметом нового типу суб'єкт-суб'єктного управління розвитком людини. Мета статті: обґрунтувати прийоми розвитку педагогічної творчості майбутніх учителів та застосування їх в умовах вищого навчального закладу.

Методологія. Теоретико-методологічною основою дослідження виступають положення щодо загальної та вікової психології, ролі особистості в розвитку соціального середовища. На основі методів пошуково-аналітичного дослідження акцентується увага на прийомах розвитку творчості як інтеграційної одиниці навчального впливу, що представляє собою певне поєднання операційних і матеріальних засобів і способів їх використання при врахуванні умов навчання і спрямована на досягнення якої-небудь конкретної мети. Зосереджується увага на сценарно-контекстних, рефлексивних, інформаційно-пізнавальних, творчо-розвиваючих прийомах.

Результати. Обґрунтовано рольове моделювання як педагогічний прийом, що відноситься до групи активних способів навчання практичній педагогіці та формування творчої особистості. Систематизовано рефлексивні прийоми: прийом ранжування інформації, прийом формування емпатії, ціннісний аналіз педагогічної ситуації. Доведено, що інформаційно-пізнавальними прийомами є прийоми перекодування інформації, використання «інформаційної прогалини, творчо-розвивальними прийомами є дискусія, проблемна задача. Зроблено висновок, що прийоми розвитку педагогічної творчості студентів носять освітню і соціокультурну спрямованість і виступають способами реалізації інтерактивної методики, оскільки забезпечують поєднання мотивованої, цілеспрямованої професійної практики з пізнавального, дослідницько-інформаційного, ціннісно-орієнтаційного, соціокультурного та рефлексивного виду діяльності, в ході якої формуються педагогічні знання, гуманістичні ціннісні орієнтації, толерантність і емпатія студентів, а також розширюються їх моральні й духовно-естетичні потреби і соціальний досвід.

Наукова новизна полягає в систематизації та обґрунтуванні прийомів розвитку педагогічної творчості.

Практична значущість полягає в тому, що використання положень, обґрунтованих в статті, сприятимуть ефективності формування професійної компетентності майбутніх вчителів та організації освітнього процесу вищого навчального закладу

Ключові слова: творчість, майбутній вчитель, прийоми розвитку творчих здібностей, сценарно-контекстні рефлексивні, інформаційно-пізнавальні, творчо-розвиваючі прийоми.

Постановка проблеми. На сучасному етапі в психолого-педагогічних науках відбувається переосмислення ролі цінності придбаних студентами знань. Сучасному суспільству необхідний творчий фахівець, здатний самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в стрімкому потоці науково-технічної інформації, що вміє критично мислити, продукувати свою точку зору. Завдання виховання творчо мислячого фахівця, системо розвиваючих здібностей людини дозволяє поставити питання про розвиток творчого потенціалу, що є предметом нового типу суб'єкт-суб'єктного управління розвитком людини. Це вимагає цілеспрямованого формування заданих інтелектуальних і особистісних якостей, мотивації і дієво-практичних основ пізнавально-

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>